

Nag-ungang Sinomanang Magasin sa Bisaya

Bisaya

Marso 27, 2019

Karon,
Available na sa
National Bookstores
ug Merriam &
Webster Bookstores
Nationwide!

MANILA
BULLETIN
COLLECTION



9 771016 023294
ISSN 0116-23-22

P25

ANG KARAANG PALOMPON SA BAG-ONG PANAHOON

NI JOSE ALLENDE

Sa Atong Hapin

NI JOSE ALLENDE
Hulagway sa Hapin ni Jose Al. Liripang
Libang hulagway kaha ni Maximo Travesero



Ang concrete landmark sa lungsod sa Palompon nga anaa mahimutang kilid sa munisipyo.

Ang KARAANG PALOMPON

WALA na ko makaila sa dapit. Tingali, ang gabii nahimong maskara sa pamilyar nga mga timaahan diin ako nahihabot niining dapit nga, kanhi, ang akong mga Lunes gipuno sa mga pasyab. Sa tun-og sa bentana sa sakyanan, nalantaw ko ang hilan nga kangitngit sa Disyembre nga gipat-ak-put-akan sa mga sugang dagitabon nga mapagsanong nakiglantug sa nahimugsong kagabihon. Daw nag-itubang ko ang mga talan-awon sa mino o kaha sa usa ka pelikula nga walay tawag nga ulohan, walay tawag nga aktor kun direktor. Oo, lagi, adunay mga suga. Apan kini nahimo lang hinuonng malinging lawak diin ang malayahong lawas sa kahayag gihiya sa mga eskina sa urom ug damgo.

Sa atong pagkamaog sa sakyanan, gipangita ko ang imong kamot. Sa kanunay, nasayod ko nga ang imong kamot mao ang akong dangnanan kon adunay dili mahulagway nga mga kalsang. Niadtong mga gutloa, ang imong mga kamot mao na ang baghong makaibay sa nagkasagol nga kabalisan, kamingsaw, kahan-ang. Ang imong mga kamot mao ang mahumong hapvod sa kalinaw nga mahumong mopakalina kanako gikan sa mga maligno sa kinabuh. Gihiikap ko ikaw, ang imong hawak, ang imong nigis nga abaga, ang imong tangkang, ang imong pagka ikaw. Dili diay ko angay malisang karon.

Samang nanglakaw ta subay sa kilid sa merkado tampi sa seawall, ang mga Lunes nga kaadlawon uban kang Lola Perping mipapansidog—morag mga karwahe sa parada sa kamindto nga nagpanuoy sa handomanan sa pagka bata; walay kambal nga gipakang gawar sa pakli-pakli sa katungay dugay na, dugay na...

Si Lola Perping tigsayong mohabong sa kaadlawon. Ang Adlaw unhan niya sa iyang pagsubang. Si Lola hanas sa kuwentada bisan kutob ra sa ikaupt nga ang-ang sa elementarya. Puhunan niya ang tinagong abilidad sa praktikal nga paagi sa pag-hibay isip komerisyante. Siya ang akong unang magtutudlo sa aritmetik.

Sa Bag-ong Panahon

Miingon siya, importante ang saktong pagkuwenta kay aron dili malimbongan ug aron dili makapanglimbong. Ang gamayang puhunan padak-on sa hinay-hinay sa tinarong nga paagi ug imot-imot. Dili manglimbong sa isigkaingon. Mas lamian ang pagkaon kon kini siningian, moingon siya. Lagmit, ang mga kawatan sa gobyerno walay ilang Lola Perping kay morag wala man sila katudlo sa miti sa katarong. Apan niadtong mga panahona, ang akong gihunahuna mao ang mga dyulin sa lakiyan, kasing, paaway sa tabanog, mga lastiko ug sigay nga tinigong ug unsaon nga dili ko maalkanse sa duwa kay maayo bayang modala og lipat-lipat sila si Bangkok ug Anil.

Pano na ang mga room diri sa PACCI, Sic. Wala na gyoy bakante, ay. Siwayi lang niyo didto sa pikas nga lodge.

Wa diay bisag gamayang suok lang diha nga among kakatugan, Day? Bisag sa balibisan lang god.

Wa good lagi, Sic. Pista man god ron, clayhang balibisayan ug mga turista. Siwayi lang niyo sa pikas lodge. Sic. naa sa unahan ay... sakay lang mog putpot, ihatul ra mo ana nila ngadto.

Hala, morag makatugog tag aweris anil, ay... aw, ako nuon kay okey ra ko, ay... puyede ra gani kong matulog sa dahon sa mayana. Na, di ko ginuhon kon di ka makatugog og saktong kawar, ay; kay tun-og baya, sugmatan niya kas imong hubok. Mangita lang good tag kakatugan nga maayo bahalog dili aircon. Okey ra man kaha ka?

Ay, anud man kog pinobre ra, ay.

Ang putpot nga atong gisakyan miwot sa barwa sa panahon, talles sa inat sa galaksiyong kamingsaw ug miagpas sa panaw sa naghalawom

nga kantil sa gabii...

Si Lola Perping mamalit sa kabukiran og saging, kamote, balanghoy, ubi, apali. Ug sakay sa dyip ni Migue nga puno sa mga lagutmong baligya nga sinulod sa binandahang lingkra o sako, motungtong ko sa atop sa dyip kuyog sa mga manok ug kanding ug tagamtamon ang parat nga kabungahan nga gikan sa Dagat Kabisayan nga mosapigad sa akong aping.

Ang dyip molangkaya sa mga libaong, motakilid sa mga kurbada. Didto sa atop, mora kog dakong tawo sa akong paminaw. Ang mga isog ra baya ang puydeng adto sakay sa atop. Apan amigo ko man si Taky, ang konduktor ni Migue. Abtik kong molihay sa nagyuuyong mga kable, sa mga lukay, sa mga sanga sa kahoy.

Niadtong panahona, ang Palompon usa ka layo nga kalibotan nga gitagooan sa dughan sa panahon. Ang makaadto sa Palompon nakaadto na sa langit. Dapit kining halayo pa sa mga bituon kay di man makita. Apan haduol kini sama sa yanong pangandoy sa mga kahos. Sa unahan sa ahogon nga mga kurbada, sa karsada nga gilikos ug gilagtas sa naghawid-hawid nga pangpang daplin sa dagat... ang Palompon tinagoang langit sa sip-onkong kong pagka bata.

Sa Palompon ra makita ang dagkong bilding ug ang mga sikad-sikad nga gitawag og putpot nga giugnayan sa maong ngalan tungod sa goma nga bosina nga magkagulyang: pottt-pottt-pottt. Sa bagsakan sa mga utanon og lagutmon, mamahaw dayon mi si Lola Perping og mainit nga salabat og tostado nga tinapay. Ang di mabalin nga mga lagutmon, bayloan og buwad-pitikas, kalang, ginamos, hipon, amahong ug unsa pa dihang parat nga pamud-an sa mga bukidnon.

Kibawo ba ka nga dinhang dapita man si Lola magdadlad sa iyang mga baligya sa unsa...? Diba, oh, kanang naay nagluto og barbelyu.

Mao ba? Subeto diay kayo ka dinhi?

Nganli ang tanang eskina, ug naginlan tika sa akong pagka bata.

Tanang kanto aning lungsora, sawalado nako sa unsa; tara, mangita tag kan-ana, mangion sa.

Kon, malipat si Lola Perping kay nakigsabot sa komprador nga taga Sugbo, magsuot-suot dayon ko talay sa gagayang kalendareriyang og animawon diin maggikan ang trumpa nga nagpaka-paka, maghupo-hupo ko sa mga giwang sa tolda aron makalili sa salida ni Fernando Poe, Jr. nga gipasalida sa usa ka betamakan. O kaha motan-aw sa mga anak og adunahan nga nanagdala og Battle City, Pacman, Mountain Climber, Contra, Gallaga ug unsa pa kaditong duwa sa family computer... ug ako igo lang maibog kanila kay wa may bisag diyot lang sa bobla. Sa akong pagbalik sa puwesto ni Lola,



Ang mga bangkang de motor nga modala sa mga turista paingon sa Isla Kalanggaman. Niining adlaw, wala silay biyahe tungod sa pista senior.

Niadtong panahona, ang Dalompon usa ka layo nga kalibotan nga gitagooan sa dughan sa panahon. Ang makaadto sa Dalompon nakaadto na sa langit.

nagsige pag pompyang si FPJ kang Romy Diaz sa akong hunahuna.

Hala, wala bayag biyahe ron sa bangka ngadto sa Kalanggaman kay pista man god. Aw, balik lang mo sa sunod adlaw, Ma'm... Sic. Gipaabot ko nga masagmigo ka. Apan wala. Hinuon, imo ra kong gibira ug ngardato sa sa dunggoman sa mga bangka ug ginanaw ang giay-on sa Isla Kalanggaman nga maabot lang niining mga takna sa atong imahinasyon. Didto, nagmukadonay ta sa balasong pasigan. Didto, gikayos tika ug gihagkan sa labing malumo ug gibag-o ang mga saad. Didto, walay hana ang kabalaka. Oh, gamay nga isla! Kadako ba sa imong kasingkasing nga midawat kanamo!

Sagdi lang god kon di ta madayon ngadto, maingon ka.

Ayy, di man god. Kibawo man ko nga ginahan kang makaabot ngadto.

Dili man kitay tag-ya sa kahigayonan. Dawaton ra nato nga dili para nato ang Kalanggaman karong takun. Naa pey daghang sunod. Basin magkayon na ang mga planeta ug madayon ra god ta nianang panahona.

Inigkapalis, modulhog ko ngadto sa pantalan kay modunggo ug moeskala man ang barko nga para Manila (ambot hain kanang dapita) nga gikan pa sa Surigao. Sa tampi sa pantalan, maghimilakiy ang mga amahan ug inahan nga mopagikan sa ilang mga anak-dalaga nga manarbahe isip mga binatona sa Manila. Inigbira sa andamyo, pugangan kini sa kawili sa mga nagpagikan. Inigpuwas sa dagkong pisi sa barko, managanton kini sa pasuunang kamingsaw sa mga minggikan. Esper, pagpadala unyag sulat. Inigbalik nimo, Friday, pagdalag biskwit. Pagbinuotan didto ug sunda ang mando sa imong ugalon. Nay... Tiy... magpadala diyon kog kuwarta para mapaiyo ang atong payag.

Unya molanog dayon ang masulub-ong bosina sa barko nga morag daghong sa dakong mangtas sa kahaponon. Dili ko moliya sa pantalan hangtod muwala sa kahaponon ug ayay ang anago sa barko. Molingkod ko sa dakong puthaw nga hiktanan sa barko ug magkalingiwg tan-aw sa pusil. Apan manaog lang sab dayon kay mahinumdono man kang Lola nga lagmit, ning mga orasa, nangita na sa apo niyang sipat.

Inighalik sa bukid, akong ibida sa mga kadruwa ang mga butang nga akong nakita sa Palompon. Ug sila tingkang ang duggang nga maminaw nako nga daw misapupa sa panag-an sa usa ka propeta. Apan ang labing hinam mao ang akong pag-akto sa kahanas ni Migue sa pigmaniolbra sa dyip subay

(Gipadayon sa panid 5)



Si Mayor Philip Tan nga namulong atubangan sa Tokhang graduates.

TANGUB CITY TOKHANG GRADUATION:

**Alang Sa
Maayong
Kinabuhi
Ug Maayong
Kaugmaon**

Ni NARCISO M. CAPAROSO

MAO kana ang pangandoy ug panumpa sa 2, 294 ka tawo nga ming-apil sa labing dakong Tokhang Graduation nga gihimo dinhi sa atong nasod... ang Tangub City Tokhang Graduation.

Ang dakong gradwasyon nga gipahigayon sa Sinanduloy Cultural Center kaniadtong Nobiyembre 26, 2018 maoy kulminasyon sa lima ka bulang Tokhang Schooling nga nagdungag sugod kaniadtong Hunyo 29, 2018



Mayor Philip D. Tan.

sa 19 ka barangay sa Tangub City: Bocator, Garang, Lorenzo Tan, Manga, Pangabuan, San Apolinario, Sta. Maria, Tugas, Bulatacan, Guinabot, Kauswagan, Labuyo, Mantic, Maquilloa, Migcanaway, Minsubong, Silanga, Barangay I ug Barangay III sulod sa siyudad ug 32 ka Outpatients.

Ang *schooling* gidumala sa mga opisyal ug sakop sa Community Based Rehabilitation Program (CBRP) ubos sa pagmonitor sa PDEA ug mga tinugyanan sa balaod sa Siyudad sa Tangub.

Ang maong dakong Tokhang Graduation maoy labing unang gipahigayon dinhi sa atong nasod tungod kay sa Tangub City gihimo ang masangkarong Tokhang Schooling nga gidumala sa mga kawani sa kagamhanan ubos sa pagpangulo ni Mayor Philip D. Tan.

Gitukod ni Mayor Philip Tan ang kaugalingon nilang Community Based Rehabilitation Program niadtong panahon nga daghan sa ilang mga *drug users*, *pushers* ug *financiers* wala napasulod sa Provincial Rehabilitation Center sa Misamis Occidental.

Ang buhatan sa Mayor sa Siyudad nag-alok og Ph2,600,000.00 nga *budget* sa ilang Sagip Drug Users Program alang sa tuig 2018. Ug may nagमित nga Ph2,596,780.00 kinatibuk-ang kantidad sa Tokhang Schooling sa tanang barangay sa Tangub City nga misangpot niadtong Nobiyembre 26, 2018 Tokhang Graduation.

Sa kamatuoran, ang *November 26, 2018 graduation* mao may ikalimang gihuisa sa tanang Tokhang Graduation napahigayon sa Tangub City.

Ang labing una o *first batch* sa Tokhang Schooling ug nahimong gradwasyon gisakpan sa 227 ka gradwado gikan sa 15 ka barangay: Maloro, Panalsalan, Aquino, Kimat, Baluc, San Antonio, Bongabong, Sto. Niño, Lumban, Banglay, Salimpuno, Owayan, Barangay V, Barangay IV ug Barangay VII sulod sa Tangub City.

Ang *second batch* gisakpan sa 322 ka gradwado gikan sa 12 ka barangay: Isidro Tan, Tituron, Capalaran, Taguile, Catagan, Sicot, Sumirap, Matugnao, Simasay, San Vicente, Barangay II ug Barangay VI sa Siyudad sa Tangub.

Samtang ang *3rd batch* gisakpan sa 550 ka gradwado gikan sa 10 ka barangay: Bintana, Caniangan, Guinalaban, Paiton, Sta. Cruz, Villaba, Fertig Hills, Labuyo Ist Batch, Prentza ug Silangit.

Sa kinatibuk-an, ang unang tuig nga pag-implementar sa Tokhang Schooling ubos sa pagdumala sa Community Based Rehabilitation Program sa Tangub City nakapatapos og 3,392 ka *drug users* nga pulos nanaad nga mamiya na gayod sa hingpit paggamit sa ginadiling droga alang sa kaayohan sa ilang kinabuhi ug kaugmaon.

Apan sa *records* sa CBRP aduna pay 589 ka *drug users* sa tibuok Tangub nga wala mosanong sa Tokhang Schooling. Base sa maong rekord sa CBRP ug opisina sa Kapulisan, adunay kinatibuk-ang 3,981 ka *drug users* sulod sa tanang barangay sa Tangub City diin ang kadaghanan sa mga nagtago anaa sa Maquilloa (294), Bocator (207), Pangabuan (204) ug Lorenzo Tan (200). Ang maong upat ka barangay pulos dagbag mulupyo diin ang kadaghanan sa katawhan nanagsalig sa pangasda ug kita sa kopras sa ilang kalubihan maong duna kamunay ikapalit sa ginadiling droga alang sa ilang mga kapriso ug lingaw-lingaw.

Ang *schooling* ginahimo tagtunga sa adlaw sa duha ka adlawng magsunod sa matag semana sulod sa lima ka bulan. Ang matag usa sa mga *drug user* gihatagag Record Journal aron ang sakop sa CBRP nga nagdumala sa ginapahigayong sesyon sa matag barangay mahibawo sa tanan nilang kalihokan sa matag adlaw sulod sa usa ka semana.

Ang mga *drug user* sulod sa Tokhang Schooling nadasig pag-ayong magbah-o sa ilang kinabuhi, biyaan sa hingpit ang daotan



Ang Sinanduloy Cultural Center nga napuno sa minggradwar sa Tokhang Schooling.



TNBalita

mga tinagsip nga nasadnong balita

Daghang kawani sa NFA mawad-ag trabaho tungod sa RTL

MIINGON si NFA Administrator Tomas Escarez nga lagmit daghan ang mawad-an og trabaho nga mga kawani sa National Food Authority (NFA) sa implementasyon sa Rice Tariffication Law.

Nahilatid sa maong balaod nga wagtangan na sa NFA ang gahom nga makaangkat ug maka-distribute og bugas.

Kon ikapatuman na ni, ang trabaho sa NFA mao na lang ang pagpalit og humay sa mga mag-uuma aron maseguro nga adunay pundo nga bugas ang guberno.

Dili pa lang dugay, gipakita sa mga kawani sa NFA ngadto sa Korte Suprema ang ilang kalagot ug pagsupak sa nahisgotang balaod nga matod pa nila mopatay sa ilang panginabuhi.

Sumala sa Malacañang, may madawat nga *compensation*

package ang mga kawani sa naasoyng ahensiya nga maapektohan sa nahisgotang balaod.

Kalabot niini, giawhag sa Malacañang ang katawhan nga hatagan og higayon ang Rice Tariffication Law ug dili una daoton.

Matod ni Asec. Tony Lambino, kon hunahunaon, atrasado na ang naasoyng balaod ug kaniadto pa unta kining giaprobahan aron mahimong *competitive* ang mga *local farmer* sa Pilipinas sa mga mag-uuma sa Thailand, Vietnam ug uban pang kanaiit nga mga nasod.

Adunay P10 bilyones nga *rice fund* nga gamiton alang sa *loan assistance, mechanization, research* ug *insurance* sa mga mag-uuma aron motaas ang ilang produksiyon.— **TNB**

Dengvaxia hingpit nang gidili sa Pilipinas

HINGPIT nang gibalewala sa Food and Drug Administration ang Certificate of Product Registration sa kontrobersiyal nga Dengvaxia nga usa ka matang sa bakuna nga *anti-dengue* gumikan sa pagkapakyas sa Sanofi Pasteur, ang kompaniyang tagbuhat sa Dengvaxia, sa pagsumiter og *post-approval commitment*.

Gawas niini, sumala pa ni FDA Director General Nela Charade Puno, wala motamod ang Sanofi sa mga lagda ug regulasyon sa kagamhanan. Dugang ni Puno, gibalewala sa naasoyng kompaniya ang mga direktiba sa FDA ug sa wala niiniy pagtahod.

"Kaya wala kaming ibang magagawa kundi ipawalambisa ang

CPR ng Dengvaxia product," pasabot ni Puno.

Kahinumdoman nga nakontrobersiyal ang Dengvaxia tungod sa daghang kabataan nga nangamatay human naindiyeksiyonan sa nahisgotang bakuna.

Gidid-an na sa FDA ang Sanofi nga makaimport, makabaligya o makaapod-apod og Dengvaxia.

Gipahunong ni Health Secretary Francisco Duque III ang *dengue vaccination program* niadtong Disyembre 2017 human miangkon ang Sanofi nga ang Dengvaxia mahimong magdulot og sakit nga *dengue* kon ang mabakunahan walay *dengue* o wala pa matapti og *dengue*.— **TNB**